

POTENCJAŁ WSPÓŁPRACY INSTYTUCJI KULTURY ZE ŚRODOWISKIEM WIKIMEDIÓW W UDOSTĘPNIANIU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO¹

Katarzyna Kukowska, Sebastian Skolik

Politechnika Częstochowska
Wydział Zarządzania

Streszczenie: Artykuł prezentuje efekty kolejnego etapu podjętych przez autorów badań, które mają na celu charakterystykę relacji ruchu wolnej kultury z instytucjami kultury w Polsce. Podjęte zagadnienia dotyczą zasobów badanych instytucji, ich relacji z użytkownikami tychże zasobów oraz relacji między pracownikami instytucji, będących wskaźnikiem stopnia zhierarchizowania. W niniejszym tekście zaprezentowano wyniki badań pilotażowych, które przeprowadzono drogą elektroniczną za pomocą wywiadu kwestionariuszowego w 41 instytucjach kultury. Celem badań było przede wszystkim określenie, w jakim stopniu instytucje kultury stanowią potencjał rozwoju kapitału ludzkiego w przedsięwzięciach ruchu wolnej kultury, z których największymi i najbardziej popularnymi w Polsce są projekty Wikimedia. Na podstawie uzyskanych wyników badań sformułowano następujące hipotezy: 1) instytucje kultury stanowią duży potencjał dla rozwoju ruchu wolnej kultury pod względem udostępniania dóbr; 2) instytucje kultury stanowią średni potencjał do budowania sieci współdziałania; 3) w instytucjach kultury jako podmiotach o strukturze hierarchicznej słabe więzi społeczne, typowe dla tego rodzaju struktur, ulegają wzmocnieniu wraz ze spadkiem odsetka dóbr klubowych znajdujących się w zasobach tych instytucji; 4) zorientowanie instytucji na generowanie przychodów z udostępniania dóbr sprzyja postrzeganiu udostępniania dóbr w Internecie jako korzystnych dla instytucji.

Słowa kluczowe: dzielenie się dobrami, partycypacja, instytucje kultury, ruch wolnej kultury, Wikimedia

DOI: 10.17512/znpcz.2016.4.2.05

Wprowadzenie

Autorzy w publikacji kontynuują podjęte wcześniej badania dotyczące współpracy między ruchem wolnej kultury a instytucjami kreującymi kapitał kulturowy (Skolik 2012; Kukowska, Skolik 2014). Jednym z najbardziej widocznych przedsięwzięć tegoż ruchu są internetowe projekty Fundacji Wikimedia, w ramach których rozwinięto inicjatywy kooperacji z instytucjami kultury, określane akronimem GLAM² (Hofmokl, Tarkowski, Śliwowski (oprac.) 2016, s. 11). Zacieśnianie tej współpracy zbiega się ze spadkiem udziału indywidualnych wolontariuszy w Wi-

¹ Opracowanie jest efektem jednego z etapów badań realizowanych w ramach grantu z Narodowego Centrum Nauki (nr UMO-2012/05/E/HS4/01498).

² GLAM jest skrótem od nazw typów instytucji kultury w języku angielskim: *galleries, libraries, archives, museums*.

kimediach, co jednocześnie napędza proces pozyskiwania dalszych partnerów instytucjonalnych. Tym samym zarówno zasoby tychże instytucji, jak i ich personel stają się cennym potencjałem w dalszym rozwoju ruchu wolnej kultury. W Polsce stosunkowo niedawno zaczęto rozwijać tego typu inicjatywy na poziomie instytucjonalnym. W przypadku polskojęzycznej Wikipedii, która jest największym projektem tego ruchu³ (Jemielniak 2013), jedną z pierwszych prób było podjęcie współpracy z Muzeum Narodowym w Warszawie. Próba ta była nieudana, a jej efektem było wystosowanie przez Stowarzyszenie Wikimedia Polska pisma do Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w kwestii możliwości fotografowania zbiorów państwowych muzeów (Stowarzyszenie Wikimedia Polska 2008). Wikipedyści ze względu na tego typu niepowodzenia zakładali niechęć dużych instytucji do udostępniania dóbr, jednocześnie przyjmując, że mniejsze instytucje będą bardziej skore do współpracy. Wynikało to z szeregu nieformalnych działań podejmowanych lokalnie przez aktywnych użytkowników Wikipedii. Dopiero w 2014 roku stowarzyszenie to zapoczątkowało inicjatywę współpracy z instytucjami GLAM. Rok później w wyżej wzmiankowanym muzeum w ramach wolontariatu z ramienia stowarzyszenia w roli wikipedysty-rezydenta zaczęła działać użytkowniczka Wikipedii (GLAM 2014-2016). Do jej zadań należało m.in. szkolenie pracowników muzeum w edytowaniu oraz ilustrowaniu haseł Wikipedii cyfrowymi kopiami dzieł znajdujących się w jego stałych bądź czasowych zbiorach.

Autorzy na podstawie prowadzonych wcześniej badań przyjęli założenie, że osoby pracujące w organizacjach współdziałających z ruchem wolnej kultury są bardziej skłonne do dzielenia się kapitałem intelektualnym, a także że zaufanie jest wartością częściej realizowaną w tego typu organizacjach (Kukowska, Skolik 2014, s. 197). Ponieważ niewielka jest liczba instytucji formalnie współpracujących w różnych formach z omawianym ruchem, zdecydowano się na badania potencjału polskich instytucji kultury w kontekście takiej współpracy. W tym celu wybrano do badań kilkadziesiąt instytucji ze wszystkich województw. Badania przeprowadzono za pomocą wywiadu kwestionariuszowego w czerwcu i lipcu 2016 roku.

Biorąc pod uwagę problematykę współpracy i współdzielenia, autorzy podjęli się określenia potencjału krajowych instytucji kultury w rozpowszechnianiu dziedzictwa kulturowego w środowisku cyfrowym, koncentrując się na relacjach między tego typu instytucjami a środowiskiem aktywnych użytkowników projektów Wikimedia. Zamierzano zbadać, w jakim stopniu potencjał pracowniczy instytucji publicznych mógłby uaktywnić się jako kapitał ludzki w inicjatywach organizacji pozarządowych. W szczególności próbowano odpowiedzieć na pytanie, jaki jest potencjał wolontariatu w instytucjach kultury, aby mogły one wspierać ruch wolnej kultury? Instytucje te zazwyczaj przechowują dobra kultury, które w warstwie symbolicznej należą do domeny publicznej. Można zatem postawić pytanie, czy z tego względu instytucje te, jako organizacje hierarchiczne, przyjmują formy

³ Wikipedia jako całość obejmująca blisko 300 wersji językowych jest tutaj traktowana jako największe przedsięwzięcie. Wersja polskojęzyczna należy do 10 największych spośród nich.

wspólnotowego zorganizowania, czy raczej istnieje tendencja do „zawłaszczania” dóbr publicznych i traktowania ich jako dóbr klubowych?

Dobra i formy organizacji społecznej w kontekście funkcjonowania instytucji kultury

Na podstawie wcześniej prowadzonego studium literaturowego założono, że pewne typy dóbr odpowiadają danym formom organizacji społecznej (Kukowska, Skolik 2015; Kukowska, Skolik 2015a). Formułowane w koncepcjach socjologicznych formy organizacji społecznej ujmowane były w cztery następujące typy: wspólnoty, hierarchie, rynki i sieci, zależnie od siły więzi oraz stopnia autonomii jednostek (Stalder 2012, s. 197-206). Z kolei w nowej ekonomii instytucjonalnej, ze względu na podzielność i możliwość wykluczania innych z konsumpcji, wyróżnia się podział dóbr na prywatne, publiczne, klubowe i dobra wspólnej puli (Hofmokr 2009, s. 19-29). Przyjmując, że marksowska kategoria wspólnoty jako typ idealny wskazuje równocześnie brak własności prywatnej, to można jej przeciwstawić zbiorowości indywidualnych konsumentów tworzących formy organizacji społecznych opisywanych jako rynki. Najbardziej wyrazistym przykładem hierarchii są z kolei organizacje biurokratyczne, których jedną z głównych cech, jak to określał M. Weber, jest „panowanie formalistycznej bezosobowości” (Weber 2002, s. 167-168). Można zauważyć, że w tego typu strukturach istnieje wspólny zasób dóbr, z których każdy może korzystać, ograniczony jedynie swoimi uprawnieniami. Ten wspólny, ale ograniczony zasób dóbr w odniesieniu do powyższej typologii można więc określić jako dobra klubowe. Sieć można powiązać z dobrami wspólnej puli, ponieważ tam, gdzie jest duża rywalizacja, jednostki są autonomicznymi podmiotami, natomiast jeżeli więzi są relatywnie silne, tym trudniej jest wyeliminować użytkowników z dostępu do dóbr (Tabela 1).

Tabela 1. Zintegrowany model typologii dóbr i form organizacji społecznej

		WYKLUCZENIE z dostępu do dóbr		AUTONOMIA JEDNOSTKI	
				MAŁA	DUŻA
				Podzielność dóbr	
				Duża	Mała
WIEZI OSOBISTE	SLABE	Łatwe	HIERARCHIA Dobra klubowe	RYNEK Dobra prywatne	
	SILNE		Trudne	WSPÓLNOTA Dobra publiczne	SIEĆ Dobra wspólnej puli

Źródło: Opracowanie własne (Kukowska, Skolik 2015)

Przyjąć można tutaj także zaproponowaną wcześniej typologię S. Ossowskiego, w której rynki określa porządek policentryczny, a wspólnoty – ład przedstawień zbiorowych. Działania w tych strukturach nie są koordynowane przez wspólny

ośrodek decyzyjny. W strukturach zhierarchizowanych, których podstawą jest porządek monocentryczny, występuje natomiast wyraźny ośrodek decyzyjny. Podobna centralizacja podejmowania decyzji występuje w zbiorowościach, których podstawą jest ład porozumień zbiorowych (Ossowski 2001, s. 60-80). Ponieważ ład porozumień zbiorowych dotyczy współdziałania między różnymi poziomami społecznej organizacji (Ziółkowski 2015, s. 315), odpowiadałby on strukturom sieciowym, w których kluczowe znaczenie mają autonomicznie działające jednostki.

Instytucje kultury w Polsce na ogół są instytucjami publicznymi, podlegającymi pod scentralizowane ośrodki decyzyjne jednostek samorządu terytorialnego. Choć dobra kultury symbolicznej, które znajdują się w ich zbiorach, są nominalnie dobrami publicznymi, to ich dystrybucja może być w niektórych przypadkach asymetryczna, np. w sytuacji braku dostępu dla odwiedzających do szczególnie wartościowych zbiorów. Przedstawiciele instytucji kultury zauważają brak kompetencji władz samorządowych we wpływie na zarządzanie tymi instytucjami. Takim przykładem jest brak wyraźnego rozdziału kompetencji w instytucjach teatralnych między stanowiskiem menedżera i dyrektora artystycznego (Kędziorek 2016). W kontekście funkcjonowania jednostek samorządowych instytucje kultury są traktowane podobnie jak instytucje edukacyjne i rekreacyjne, jako zasoby majątkowe gminy pozwalające na zwiększenie jej konkurencyjności (Czarnecka 2012, s. 61-71). Jest to zatem instrumentalne traktowanie podmiotów wytwarzających bądź dystrybuujących dobra kultury symbolicznej. Instytucje kultury są tu postawione przed dylematem realizowania misji, do których zostały powołane, wobec (głównie) ekonomicznych potrzeb jednostek samorządu terytorialnego. Co więcej, wraz z rozwojem nowych technologii cyfrowych pojawia się kolejny dylemat związany z konkurencyjnymi wobec nich sposobami wytwarzania i dystrybuowania treści w globalnej sieci Internetu. Stają one przed wyzwaniem kreowania atrakcyjnej oferty, komunikowania się i udostępniania zbiorów w nowych obiegach komunikacji oraz wykorzystywania potencjału i kompetencji obywateli we współtworzeniu i wspieraniu tychże instytucji (Hofmokl, Tarkowski, Sliwowski (oprac.) 2016, s. 5). Wydaje się jednak, że w ramach projektów Wikimedia to działający w nich wolontariusze są stroną aktywizującą współpracę. Nierzadko instytucje kultury traktują te projekty instrumentalnie w kwestii możliwości promocji własnej działalności.

Współpraca projektów Wikimedia z instytucjami kultury jako efekt ich instytucjonalizacji

Wraz z rozwojem Internetu i charakterystycznej dla początkowej fazy tego rozwoju kultury hakerskiej (Castells 2003, s. 52-68) nastąpiło połączenie indywidualizmu z kolektywnym wytwarzaniem. Efektem tego było wykształcenie się projektów bazujących na współpracy, w których proces wymiany informacji nie podlegał komercjalizacji. Oddolne tworzenie się modeli organizacyjnych tego typu projektów doprowadziło nawet do przeorientowania kultury organizacyjnej w niektórych przedsiębiorstwach. To przeorientowanie w biznesie skłania nawet część badaczy do zastępowania pojęcia ekonomii alternatywnym terminem „wikinomia”, którego

podstawami są otwartość, partnerstwo, uwalnianie zasobów i działanie w skali globalnej (Tapscott, Williams 2008, s. 40-55). Jak zauważa A. Słocińska (Słocińska 2011, s. 470), działania służące uszczelnianiu przepływu wiedzy na zewnątrz prowadzą do wzrostu kosztów, a otwieranie i udostępnianie zasobów sprzyjać może rozwojowi. Takie modele współdzielenia wydają się bardziej atrakcyjne dla autonomicznych podmiotów działających na rynkach niż dla zhierarchizowanych instytucji, chociaż opisywane są także modele pozwalające na wytwarzanie kosztownych przedsięwzięć kulturalnych na zasadach współdzielenia się dobrami (Aigrain 2012).

Termin „wikinomia” zaczerpnięto z nazwy Wikipedii, globalnie współtworzonego projektu, którego podstawami są: egalitaryzm, otwartość oraz tzw. wolne licencje pozwalające na dowolne wykorzystanie wytworzonych treści przez podmioty trzecie. Otwartość względem włączania się nowych uczestników do projektów Wikimedia wymagało nie tylko zaufania, ale również wytworzenia pryncypialnych zasad współdziałania. Pozwalało to na ograniczanie sytuacji konfliktowych. Sposób wytwarzania treści regulują ogólnie przyjęte zasady. Ponieważ jednak nie określają one precyzyjnie każdego typu działania, istnieje duża swoboda w tworzeniu treści i, co za tym idzie, możliwość budowania samoregulującej się społeczności (Kulesza 2010, s. 53-58). Mimo założenia redefiniowania reguł Wikipedii, aby unikać powtarzających się sytuacji spornych, wytwarzać zaczęto szereg szczegółowych zaleceń, m.in. określających, jakiego typu tematy można opisywać w encyklopedii (Skolik 2013). W polskojęzycznej Wikipedii zalecenia te dotyczą również tego, jakie warunki muszą spełnić instytucje, aby mogły być one opisane w projekcie.

Istnieje tutaj konflikt interesów pomiędzy podmiotami, które dostrzegają możliwość wykorzystania przestrzeni encyklopedii do wypromowania się, a społecznością wikipedystów, która nie akceptuje treści o charakterze perswazyjnym. Wynika to z jednej z głównych zasad, wedle której treści Wikipedii powinny być neutralne (*Wikipedia:Zasady*). Pojęcia „spam”, „reklamy” i „kryptoreklamy” są używane najczęściej przez aktywnych użytkowników Wikipedii jako antonimy wartościowych informacji.

Od roku 2004 edytorzy wersji językowych projektów zaczęli tworzyć organizacje partnerskie dla Fundacji Wikimedia. W Polsce w roku 2005 jako jedno z tych podmiotów powstało Stowarzyszenie Wikimedia Polska, co umożliwiło m.in. pozyskiwanie funduszy na realizowane przez użytkowników przedsięwzięcia. Skutkiem tego było m.in. nawiązywanie współpracy instytucjonalnej z zewnętrznymi podmiotami. Nierzadko zdarzało się, że współpraca była inicjowana także przez zewnętrzne instytucje – np. Polskie Towarzystwo Astronomiczne, Politechnikę Warszawską, Narodowy Bank Polski – które włączały się do tworzenia i uzupełniania artykułów Wikipedii. W następstwie tej instytucjonalnej współpracy wykształciła się wartość dodana w postaci wzmocnienia pozytywnego wizerunku koalicjantów. Efektem dostrzegania wartości w wolnym dostępie do wiedzy były takie inicjatywy jak Europeana, Open Access, bądź Science 2.0.

Od roku 2008 obserwuje się spadek liczby aktywnych wikipedystów, który spowodowany był prawdopodobnie wzrostem instytucjonalizacji działań – nowi

użytkownicy niepartycypujący w tworzeniu reguł w mniejszym stopniu byli w stanie je zinternalizować, a przez to zaangażować się w działania. Jednym z największych przedsięwzięć, mającym na celu pozyskanie aktywnych użytkowników Wikimediów poprzez współpracę z instytucjami kultury, była cykliczna akcja „Wiki Loves Monuments”. Zarówno krajowi, jak i główni organizatorzy akcji zabiegali o patronaty instytucji związanych z ochroną dziedzictwa narodowego. W skali globalnej takimi instytucjami były m.in. Europa Nostra, World Monuments Fund czy European, w Polsce zaś Narodowy Instytut Dziedzictwa oraz kilka lokalnych organizacji (Skolik 2013a).

Współpraca z większymi i bardziej rozpoznawalnymi instytucjami prowadziła do wzmocnienia wizerunku projektów, ale także podnosiła renomę lokalnych organizacji stowarzyszonych z Fundacją Wikimedia. Funkcjonujące lokalnie instytucje kultury wcześniej traktowano jako bardziej przychylne współpracy. Późniejsze doświadczenia spowodowały jednak, że stały się one marginesem działalności instytucjonalnej stowarzyszeń. Z tego względu, że lokalne i liczne zarazem instytucje kultury stanowią nadal potencjał współpracy z przedsięwzięciami ruchu wolnej kultury, autorzy niniejszej publikacji podjęli próbę określenia tego potencjału.

Założenia metodologiczne badań

W celu zbadania potencjału współpracy między lokalnymi instytucjami kultury a projektami Wikimedia zdecydowano o przeprowadzeniu sondażowych badań pilotażowych. Operat losowania stanowiły instytucje kultury mające swoją siedzibę poza miastami wojewódzkimi, opisane w polskojęzycznej Wikipedii, które wygenerowano przy użyciu narzędzia PetScan (PetScan 2016). Dobór próby przy tak sformułowanym operacie był kwotowo-losowy: wylosowano do badań po 4 instytucje z każdego województwa. Kwoty nie były reprezentatywne w stosunku do liczby instytucji w województwach, ponieważ dla celów pilotażowych zdecydowano się na większy rozrzut geograficzny.

Wykorzystaną metodą badawczą był wywiad kwestionariuszowy w postaci techniki ankiety rozsyłanej drogą elektroniczną. Kwestionariusz zapisany w formacie .doc przesyłany był do wylosowanych instytucji po uprzednim kontakcie telefonicznym. Pytania ankietowe były podzielone na trzy części tematyczne dotyczące: posiadanych przez instytucje zbiorów, możliwości dzielenia się posiadanymi zasobami we współpracy z przedstawicielami Wikimediów oraz relacji interpersonalnych między pracownikami instytucji.

Reakcje instytucji na możliwość przeprowadzenia z nimi badań były na ogół przychylne. Na 64 wylosowane instytucje uzyskano zwrot wypełnionych ankiet od 41 z nich. W przypadku nielicznych odmów ponawiano losowanie wśród instytucji danego województwa. Do części badanych podmiotów, które wyraziły zgodę na badanie, a nie odesłały ankiet, telefonowano ponownie.

Na etapie pilotażu nie sformułowano hipotez badawczych, a jedynie określono pytania badawcze:

W jakim stopniu lokalne instytucje kultury są gotowe do dzielenia się zasobami, którymi dysponują?

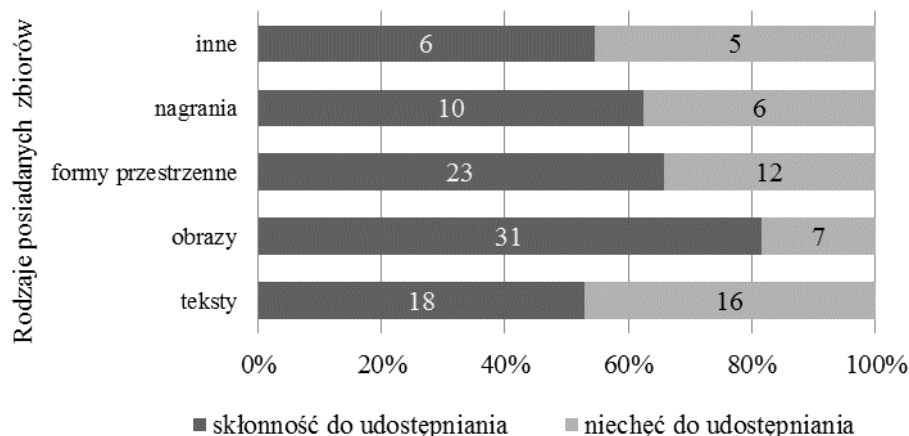
Jaki jest stan wiedzy instytucji kultury na temat inicjatyw współpracy podejmowanych przez projekty Wikimedia z tego typu instytucjami?

Czy badane instytucje kultury byłyby gotowe na współpracę z wikipedystami przy upowszechnianiu dóbr kultury w Internecie?

Czy w badanych instytucjach kultury przeważają relacje typowe dla wspólnoty, czy też dla hierarchicznej biurokracji?

Wyniki badań

Wśród instytucji, które wzięły udział w badaniach, 33 stanowiły muzea, 7 – biblioteki, a 1 była ośrodkiem kultury. Już na etapie sporządzania operatu losowania zauważono, że najrzadziej spośród instytucji GLAM opisywane są archiwa i galerie. Biorąc pod uwagę rodzaj działalności, muzea dysponowały większą różnorodnością dóbr kultury niż biblioteki. Najczęściej instytucje dysponowały następującymi rodzajami zbiorów: tekstami (w szczególności niebeletrystycznymi), obrazami oraz fotografiami i formami przestrzennymi w postaci rękodzieła, urządzeń technicznych i wyposażenia wnętrz. Rzadziej posiadano nagrania audiowizualne, numizmatykę, okazy świata natury i dokumenty archeologiczne. Co było pewnym zaskoczeniem dla autorów – instytucje najbardziej były skłonne do dzielenia się posiadanymi fotografiami. Na *Rysunku 1* zaliczono je do rodzaju „obrazy”.

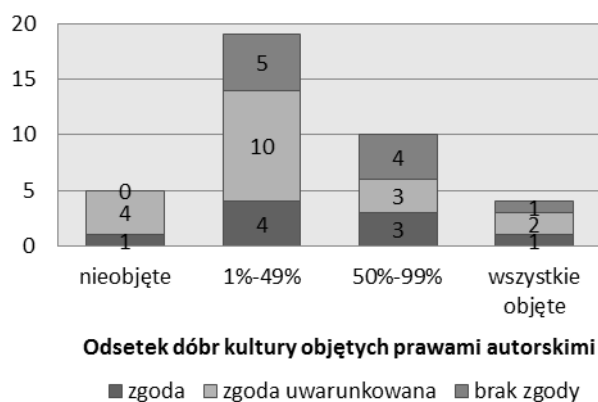

Rysunek 1. Liczba instytucji, które były skłonne albo niechętnie do udostępniania kopii posiadanych rodzajów dóbr kultury

Źródło: Opracowanie własne

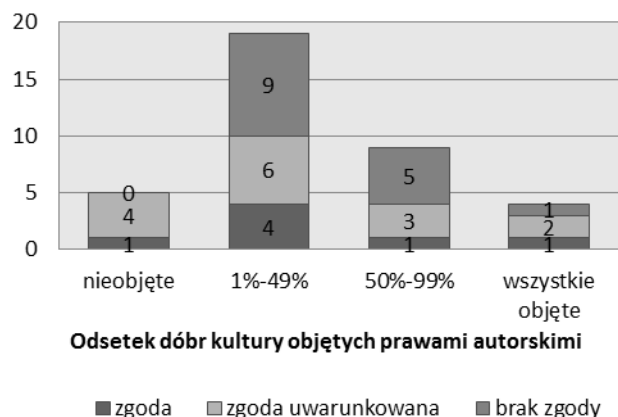
Wydaje się bowiem, że dokumenty niebeletrystyczne, które relatywnie często nie są objęte prawem autorskim majątkowym, stanowią zasoby, którymi łatwiej się podzielić. Technologie cyfrowe pozwalają jednak na szybkie wytworzenie fotografii, a forma graficzna jest bardziej przyciągająca uwagę niż tekst, co może skłaniać instytucje do dzielenia się właśnie tymi zasobami. Odsetek dóbr objętych prawami autorskimi nie miał wpływu na to, czy instytucje były gotowe się nimi dzielić w Internecie (*Rysunek 2*). Znaczna część instytucji gotowość tę uzależniała od for-

my i warunków współpracy. W mniejszym stopniu instytucje zgadzały się na współdziałanie w przypadku pytania o zaangażowanie własnych pracowników we współpracę z wikipedystami przy rozpowszechnianiu dóbr w Internecie (Rysunek 3). Ogólnie jednak potencjał współpracy przy rozpowszechnianiu dóbr kultury w badanej próbie można określić jako duży.

Rysunek 2. Postawa instytucji wobec współpracy z wikipedystami przy rozpowszechnianiu dóbr kultury względem odsetka posiadanych zasobów objętych prawami autorskimi

Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 3. Postawa instytucji wobec własnego zaangażowania we współpracę z wikipedystami przy rozpowszechnianiu dóbr kultury względem odsetka posiadanych zasobów objętych prawami autorskimi

Źródło: Opracowanie własne

Chociaż proszono badane instytucje o jedynie szacunkowe określenie, jak wielki odsetek posiadanych zbiorów podlega prawom autorskimi, to osoby wypełniające ankietę niekoniecznie prawidłowo szacowały te wielkości. Przykładowo w jednej

z bibliotek wskazywano, że 100% zbiorów podlega prawom autorskim majątkowym. Wydaje się to jednak nieprawdopodobne, ponieważ wówczas nie mogłaby ona posiadać publikacji, do których wygasły prawa autorskie majątkowe. Z tego powodu odpowiedzi badanych należy traktować jako wynik subiektywnej percepcji świata społecznego, w którym funkcjonują respondenci. Niemniej zgodnie ze współczynnikiem humanistycznym subiektywne doświadczenia stają się obiektywne w swoich konsekwencjach.

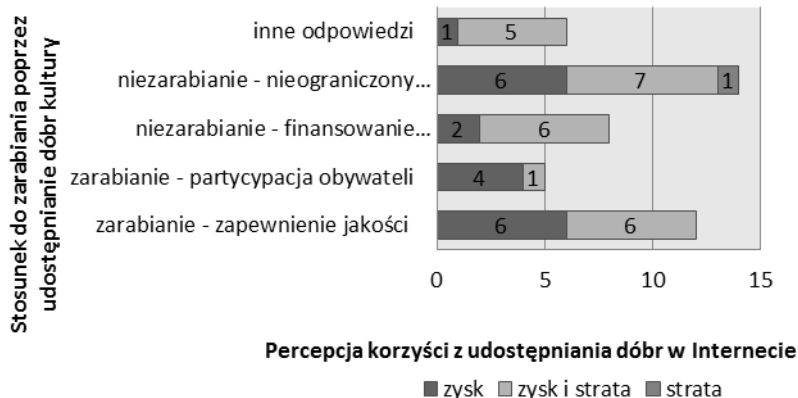
Zarówno przedstawiciele środowiska wikipedystów, jak i Stowarzyszenie Wikimedia Polska starali się nagłaśniać przypadki współpracy z instytucjami kultury. Jednakże wśród badanych respondentów tylko 4 odpowiedziało, że wiedzą o współpracy innych instytucji kultury ze środowiskiem Wikimedia, przy czym 2 wskazało konkretne podmioty współpracujące z wikipedystami, a jeden z nich miał wiedzę o funkcji wikipedysty rezydenta. Badana próba była jednak zbyt mała, by ocenić skuteczność działań wikipedystów w kontekście pozyskiwania w ten sposób partnerów instytucjonalnych.

Ponieważ o każdej z badanych instytucji istniał artykuł w Wikipedii, zapytano o relacje online ze środowiskiem wikipedystów. W 6 przypadkach instytucje same zabiegały o utworzenie artykułu na ich temat, a 10 instytucji modyfikowało takie artykuły, najczęściej poprawiając błędy i aktualizując informacje: „Prostowaliśmy błędy, uaktualniliśmy informacje związane z biografiami niektórych twórców związanych z muzeum”; „Działania polegały na uzupełnianiu treści artykułów o nowe informacje, które wynikały z badań nad obiektem, oraz na usuwaniu i modyfikowaniu informacji nieaktualnych lub niezgodnych z prawdą”. Dwie instytucje inicjowały kontakty ze środowiskiem wikipedystów, których efekty skomentowały w następujący sposób: „Były problemy, gdyż okazało się[,] że by sprostować informację o kimkolwiek[,] trzeba powołać się na publikowane źródło. Jeśli są archiwa lub informacje od pracownika naukowego, ale jeszcze nie publikowane, nie chciano nam tego zamieścić[,] mimo że w haśle ewidentnie był błąd lub brak”; „Utrzymujemy kontakty dotyczące udostępniania danych o zasobach i działaniach muzealnych”. Także w przypadku dwóch instytucji relacje inicjowane były przez wikipedystów, którzy chcieli uzyskać dane bądź je zweryfikować.

Zawarta w ankiecie kwestia dzielenia się zasobami poprzez Internet wzbudzała dylematy wśród respondentów. Wśród 22 instytucji podano uzasadnienia stosunku do udostępniania zasobów w sieci, przy czym przeważały postawy ambiwalentne. Wskazywano bowiem jako zysk promocję instytucji i możliwość rozpowszechniania informacji o jej zasobach, a jako stratę – niechęć użytkowników Internetu do bezpośredniego kontaktu ze zbiorami. Oto przykłady typowych uzasadnień: „[instytucje kultury] zyskują, ponieważ w ten sposób są szeroko rozpowszechniane bez konieczności przybycia do Muzeum. Tracą, ponieważ właśnie nie trzeba przyjsć do Muzeum[,] aby się z nimi zapoznać. Tracą na wyjątkowości, a właściwie traci placówka (Muzeum), ponieważ nie trzeba już do niej zawitać, aby zobaczyć coś wyjątkowego, czym dysponuje”; „Tracą, jeśli pliki są pobierane bez kontroli, publikowane, a nie promują instytucji kultury”; „Zdalne pozyskiwanie informacji ogranicza osobiste korzystanie z innych usług i zbiorów instytucji kultury”; „Popu-

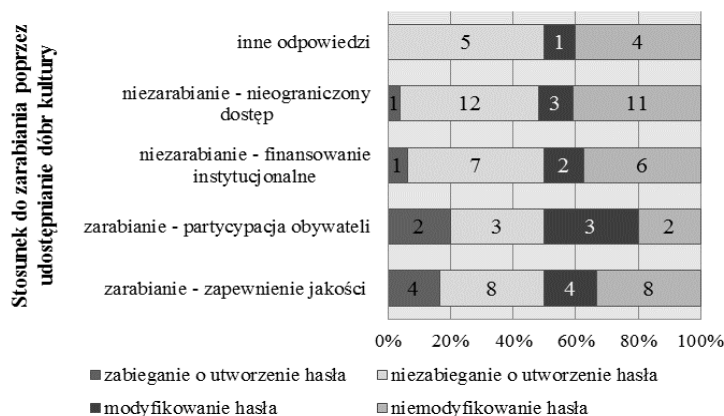
laryzacja zbiorów muzealnych. Tworzenie marki Muzeum wśród użytkowników Internetu”.

Zauważono, że w przypadku tych instytucji, które podkreślały potrzebę uzyskiwania przychodów z udostępniania dóbr, częściej zauważano zyski z ich udostępniania w Internecie (*Rysunek 4*) oraz relatywnie częściej zabiegano o tworzenie lub modyfikację haseł w Wikipedii (*Rysunek 5*).

Rysunek 4. Stosunek instytucji do możliwości uzyskiwania przychodów z udostępniania dóbr a postrzeganie korzyści z dzielenia się nimi poprzez Internet

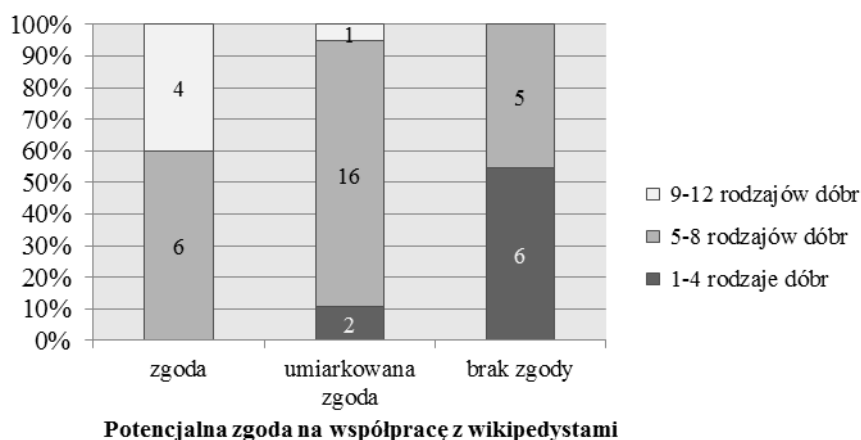
Źródło: Opracowanie własne

Rysunek 5. Stosunek instytucji do możliwości uzyskiwania przychodów z udostępniania dóbr a zabieganie o zawartość hasła o danej instytucji w Wikipedii

Źródło: Opracowanie własne

Można przyjąć, że postrzeganie własnej działalności instytucji kultury w kategoriach zysku ekonomicznego sprzyja również postrzeganiu korzyści z udostępniania zasobów (kopii cyfrowych zbiorów) w Internecie. Co więcej, im bogatsza jest różnorodność posiadanych zbiorów, tym większa skłonność do współpracy z wikipedystami przy ich rozpowszechnianiu (*Rysunek 6*).

Rysunek 6. Różnorodność posiadanych zasobów a wyrażanie zgody na współpracę przy ich udostępnianiu w Internecie

Źródło: Opracowanie własne

Potwierdzałyby to hipotezę dotyczącą kosztownego sygnalizowania, która choć przyjęta została dla wyjaśniania wykształconych ewolucyjnie mechanizmów zachowań, to wykorzystywana jest również w uzasadnianiu ekonomicznych reguł konkurencyjności i współpracy (Seabright 2014). Zgodnie z tą hipotezą jednostki demonstrują własną jakość poprzez marnotrawienie zasobów lub dzielenie się nimi, co powoduje postrzeganie ich jako bardziej atrakcyjnych, gdyż bardziej zasobnych. Niemniej rynkowe podejście instytucji kultury do samych siebie nie oznacza, że postrzegają się jako narzędzie do poprawy konkurencyjności jednostek samorządu terytorialnego. Na pytanie o cele funkcjonowania instytucji kultury tylko 2 wskazały, że jednym z tych celów jest podnoszenie konkurencyjności miasta (gminy), a 2 inne, że służą one wąskiemu gronu odbiorców. Poza jedną instytucją wszystkie pozostałe wskazywały, że ich celem jest zachowanie świadectwa dawnej kultury.

Ostatnim z problemów nurtujących autorów było określenie, w jakim stopniu postrzeganie dóbr kultury, którymi dysponuje instytucja, jako publicznych powoduje, że relacje między pracownikami instytucji stają się bliższe strukturom wspólnotowym niż hierarchicznym. Chociaż nie zauważono takiej zależności, co jednak może wynikać z małej próby badawczej, to wraz ze spadkiem odsetka dóbr klubowych (postrzeganych jako należących do gminy, miasta, innych instytucji) wzrastała siła więzi osobistych między pracownikami (*Rysunek 7*).

Rysunek 7. Siła postrzeganych więzi osobistych między pracownikami badanych instytucji a traktowanie posiadanych zbiorów w kontekście dóbr prywatnych, klubowych i publicznych

Źródło: Opracowanie własne

Podsumowanie

Początek XXI wieku przynosi refleksje dotyczące kondycji formalnych instytucji kultury, których rozwój był charakterystyczny dla epoki społeczeństwa przemysłowego i także właściwej dla niego kultury masowej. Szczególnie jest to problematyczne dla społeczeństw Europy Środkowo-Wschodniej, w których do końca lat osiemdziesiątych XX wieku instytucje te, wspierane przez agendy państwa, nie musiały zabiegać o klientów, a poprzez to o uprawomocnienie sensu własnego istnienia w gospodarce wolnorynkowej. W społeczeństwie informacyjnym głównym czynnikiem rozwoju są technologie cyfrowe, a przede wszystkim Internet. Pozwoliło to na gwałtowny rozwój podmiotów komercyjnych, których domeną jest rynek, oraz wolontariackich wspólnot działań będących przeciwważą dla biznesu. Jedną z największych takich wspólnot jest środowisko wikipedystów. Ponieważ przeciwważą dla biznesu w dystrybucji dóbr są także instytucje kultury, wydaje się, że ich kooperacja ze środowiskami wolontariackimi mającymi podobne cele jest naturalną konsekwencją funkcjonowania w coraz bardziej komercjalizującym się świecie.

Podejmując badania, autorzy zamierzali przetestować narzędzie badawcze i sformułować hipotezy w odniesieniu do przeprowadzonego wcześniej studium literaturowego. Uzyskany materiał badawczy pozwolił także na jego jakościową analizę. Na podstawie uzyskanych wyników badań sformułowano następujące hipotezy:

1. Instytucje kultury stanowią duży potencjał dla rozwoju ruchu wolnej kultury pod względem udostępniania dóbr.
2. Instytucje kultury stanowią średni potencjał do budowania sieci współdziałania.

3. Zorientowanie instytucji na generowanie przychodów z udostępniania dóbr sprzyja postrzeganiu udostępniania dóbr w Internecie jako korzystnych dla instytucji.
4. Większa różnorodność posiadanych zasobów sprzyja dzieleniu się nimi.
W instytucjach kultury, jako podmiotach o strukturze hierarchicznej, słabe więzi społeczne, typowe dla tego rodzaju struktur, ulegają wzmocnieniu wraz ze spadkiem odsetka dóbr klubowych znajdujących się w zasobach tych instytucji.

Literatura

1. Aigrain Ph. (2012), *Dzielenie się. Kultura i gospodarka epoki internetu*, Fundacja Nowoczesna Polska, Warszawa.
2. Castells M. (2003), *Galaktyka Internetu*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań.
3. Czarnecka A. (2012), *Wizerunek jako czynnik wzrostu konkurencyjności gminy*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego: „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 97, t. 1.
4. GLAM (2014-2016), <https://pl.wikimedia.org/wiki/GLAM> (dostęp: 12.08.2016).
5. Hofmokl J. (2009), *Internet jako nowe dobro wspólne*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
6. Hofmokl J., Tarkowski A., Śliwowski K. (oprac.) (2016), *Otwartość w publicznych instytucjach kultury*, Creative Commons Polska, Gdańsk, <http://creativecommons.pl/wp-content/uploads/2012/01/CC-publicacja.pdf> (dostęp: 12.08.2016).
7. Jemieliński D. (2013), *Życie wirtualnych dzikich*, Poltext, Warszawa.
8. Kędziorek P. (2016), *Łukaszewicz: chaos teatralny pogłębi się*, wywiad z Olgierdem Łukaszewiczem, prezesem Związku Artystów Scen Polskich, data emisji 04.07.2016, <http://www.polskieradio.pl/8/404/Artykul/1639085,Lukaszewicz-chaos-teatralny-poglebi-sie> (dostęp: 12.08.2016).
9. Kukowska K., Skolik S. (2014), *Ruch wolnej kultury a partycypacja pracownicza*, „Humanizacja Pracy”, nr 3(277).
10. Kukowska K., Skolik S. (2015), *Przepływy dóbr w różnych formach organizacji społecznej w ujęciu typologicznym*, [w:] Paweł Łoszek I., Stępnik C. (red.), *Wiedza w przedsiębiorczości – aspekty technologiczne, organizacyjne i społeczne*, Wydawnictwo Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
11. Kukowska K., Skolik S. (2015a), *Sharing the Common Good in the Context of the Flow of Social Capital in Social Networks*, [w:] Dunay A. (red.), *Proceedings of the 5th International Conference on Management 2015. "Management, Leadership and Strategy for SME's Competitiveness"*. ICM 2015. 18-19th June 2015, Szent István University, Gödöllő.
12. Kulesza J. (2010), *Ius internet. Między prawem a etyką*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
13. Ossowski S. (2001), *O osobliwościach nauk społecznych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
14. PetScan (2016), <https://petscan.wmflabs.org/> (dostęp: 12.08.2016).
15. Seabright P. (2014), *Wojna płci*, Agora, Warszawa.
16. Skolik S. (2012), *Między kulturą hakerską a instytucjami kultury i nauki. Ramy kreowania kapitału intelektualnego w projektach Fundacji Wikimedia*, „Management”, vol. 16, no. 1.
17. Skolik S. (2013), *Informacja i spam. Ustanawianie progów encyklopedyczności dla podmiotów opisywanych w polskojęzycznej Wikipedii*, [w:] Sokołowski M. (red.), *Nowe media i wyzwania współczesności*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
18. Skolik S. (2013a), *Strategie pozyskiwania użytkowników dla internetowych projektów wolnej kultury. Studium przypadku konkursu Wiki Loves Monuments*, [w:] Kiełtyka L. (red.), *Tech-*

- nologie informacyjne w funkcjonowaniu organizacji. Zarządzanie z wykorzystaniem multi-mediów*, TNOiK „Dom Organizatora”, Toruń.
19. Słocińska A. (2011), *Kultura organizacyjna jako czynnik warunkujący procesy wymiany wiedzy między pracownikami*, [w:] Pabian A. (red.), *Nowe kierunki, metody, techniki w zarządzaniu i marketingu*, Sekcja Wydawnictw Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej, Częstochowa.
 20. Stalder F. (2012), *Manuel Castells. Teoria społeczeństwa sieci*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
 21. Stowarzyszenie Wikimedia Polska (2008), MKiDN, https://pl.wikimedia.org/wiki/MKiDN_2007 (dostęp: 12.08.2016).
 22. Tapscott D., Williams D.A. (2008), *Wikinomia. O globalnej współpracy, która zmienia wszystko*, Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, Warszawa.
 23. Weber M. (2002), *Spółczesność i gospodarka. Zarys socjologii rozumiejącej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
 24. *Wikipedia:Zasady*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Zasady> (dostęp: 12.08.2016).
 25. Ziółkowski M. (2015), *Współpraca*, [w:] Bogunia-Borowska M. (red.), *Fundamenty dobrego społeczeństwa. Wartości*, Wydawnictwo Znak, Kraków.

THE POTENTIAL FOR COOPERATION BETWEEN CULTURAL INSTITUTIONS AND WIKIMEDIA ENVIRONMENT IN CULTURAL HERITAGE SHARING

Abstract: The paper presents the effects of the authors' research next stage, aimed at the characteristics of the free cultural movement relationships with cultural institutions in Poland. The subject concerns the resources of these institutions, their relationships with the users of those resources and relations between employees of the institutions, which is indicative for the degree of hierarchical complexity. The theoretical ground of the research consists of, both, the concepts developed within economic sociology, as well as the concepts developed in the framework of studies for the information society development. In this text the authors presents the results of pilot studies carried out electronically with a survey provided to 41 cultural institutions. The objective was primarily to determine how cultural institutions create the potential human capital development projects in the free culture movement, of which the largest and most popular in Poland are Wikimedia projects. Based on the research results there were formulated the following hypotheses: 1) Cultural institutions represent a large potential for the development of the free culture movement in terms of sharing the goods; 2) Cultural institutions have average potential to build networks of cooperation; 3) Cultural institutions as hierarchical entities, reinforce weak social bonds, typically for this type of structures, with club goods percentage decrease contained in the resources of these institutions; 4) Orientation of these institutions to generate revenues from the provision of goods promotes the perception of sharing goods on the Internet as a beneficial initiative.

Keywords: sharing of goods, participation, cultural institutions, free culture movement, Wikimedia